

Projekt címe: Magyar történelmi és kulturális kincsek nyomában

Horvátországban, tengerparti látogatással Fiumében és Abbáziában

Pályázati azonosító: HAT-KP-1-2025/1-001374

Előkészítő óra:

A Határtalanul! program keretében megvalósuló horvátországi tanulmányi kirándulást megelőzően előkészítő foglalkozást tartottunk a részt vevő hetedik évfolyamos tanulók számára. Az előkészítő óra célja az volt, hogy a diákok megfelelő történelmi, földrajzi és kulturális háttérismereteket szerezzenek az utazás helyszíneiről, valamint tudatosan készüljenek a határon túli magyarság életének és értékeinek megismerésére.

A foglalkozás során felhasználtuk az ****OkosDoboz digitális tananyagait****, amelyek segítségével a tanulók interaktív formában ismerkedhettek meg Horvátország földrajzi adottságaival, történelmi emlékeivel, valamint a magyar–horvát kapcsolatok fontos eseményeivel. Az online feladatok hozzájárultak a tanulók előzetes tudásának aktivizálásához és bővítéséhez, miközben fejlesztették digitális kompetenciáikat és együttműködési készségeiket.

Az előkészítő foglalkozás központi eleme egy saját készítésű feladatlap volt, amely a kirándulás útvonalához és programjaihoz kapcsolódott. A tanulók elsőként térképes feladatot oldottak meg, amelynek során bejelölték a tervezett útvonal állomásait: Pécs, Eszék, Kopács, Várdaróc, Pélmonostor, Vörösmart, Zágráb, Fiume, Abbázia, Lovran, Varasd és Csáktornya településeket. A feladat célja az volt, hogy a diákok térben is el tudják helyezni a meglátogatandó helyszíneket, és átlássák a kirándulás teljes útvonalát.

A következő feladat a horvátországi magyarság helyzetének vizsgálatára irányult. A tanulók egy statisztikai táblázat segítségével összegezték a meglátogatott térségek magyar lakosságának számát, majd összehasonlították az adatokat a tíz évvel korábbi értékekkel. A feladat során megfigyelték a magyarság lélekszámának változását, és közösen keresték azokat a társadalmi, gazdasági és demográfiai okokat, amelyek a csökkenés hátterében állhatnak. A beszélgetés során szó esett az asszimilációról, az elvándorlásról, a vegyes házasságokról, valamint a kisebbségi közösségek identitásmegőrző törekvéseiről is.

A tanulók ezt követően a térképek és a statisztikai adatok felhasználásával táblázatot töltöttek ki, amelyben összegyűjtötték a meglátogatandó települések legfontosabb jellemzőit. A feladat fejlesztette a forráselemző képességet, az adatok értelmezését és rendszerezését, valamint hozzájárult a földrajzi és történelmi összefüggések felismeréséhez.

Az előkészítő foglalkozás során részletesen áttekintettük a kirándulás programját is. A tanulók megismerkedtek Eszék magyar vonatkozásaival, a Kopácsi-rét természeti értékeivel, Várdaróc hagyományőrző közösségével, valamint Fiume és Abbázia magyar történelmi emlékeivel. Külön figyelmet fordítottunk a Zrínyi családhoz kapcsolódó helyszínekre, így Varasd és Csáktornya történelmi jelentőségére is.

A foglalkozás részeként beszélgettünk a trianoni békeszerződés következményeiről és a nemzeti összetartozás jelentőségéről. A tanulók megvizsgálták, hogyan alakultak át a történelmi Magyarország határai, és milyen hatással voltak ezek a változások a külhoni magyar közösségek életére. Fontos célunk volt, hogy a diákok megértsék: a határon túli magyarok ugyanannak a kulturális és nemzeti közösségnek a tagjai, mint az anyaországban élők.

Az óra során a tanulók aktívan vettek részt a feladatok megoldásában, kérdéseket fogalmaztak meg a meglátogatandó helyszínekkel kapcsolatban, és érdeklődést mutattak a horvátországi magyar közösségek mindennapi élete iránt. Az interaktív feladatok és a közös megbeszélések eredményeként kialakult bennük egy előzetes kép a kirándulás céljairól és jelentőségéről.

Az előkészítő foglalkozás sikeresen hozzájárult ahhoz, hogy a tanulók felkészülten, megfelelő háttértudással és nyitottsággal induljanak útnak. A megszerzett ismeretek lehetővé tették számukra, hogy a tanulmányi kirándulás során látottakat és hallottakat könnyebben értelmezzék, valamint személyes élményeiket történelmi és kulturális összefüggésekbe tudják helyezni. Az előkészítő óra így fontos alapot teremtett a Határtalanul! program pedagógiai céljainak megvalósításához.

Beszámoló – 1. nap

Határtalanul kirándulásunk első napján a hetedik évfolyamos tanulókkal a kora reggeli órákban indultunk Pécsről. A hosszabb utazás során a diákok már előzetesen felidéztek a felkészítő foglalkozásokon megszerzett ismereteiket, így érdeklődéssel várták az első külhoni magyar helyszínek megismerését.

Első állomásunk Eszék volt, amely a magyar történelem egyik fontos emlékhelye. A Dráván átkelve érkeztünk meg a városba, ahol felidéztek, hogy egykor itt állt a híres török fahíd, amelyet Zrínyi Miklós hadjárata során felégetett, valamint megemlékeztünk az 1849-es szabadságharc egyik legjelentősebb ütközetéről is. A történelmi események helyszíni

bemutatása segítette a tanulókat abban, hogy a történelemórákon tanultakat valós környezetben is el tudják helyezni.

Ezt követően ellátogattunk a Horvátországi Magyar Oktatási és Művelődési Központba, ahol betekintést nyertünk a horvátországi magyarság mindennapjaiba. Megismerkedtünk az intézmény oktatási és kulturális tevékenységével, valamint azzal a fontos szereppel, amelyet a magyar nyelv, a hagyományok és a nemzeti identitás megőrzésében betölt. A diákok érdeklődéssel hallgatták az előadásokat, és kérdéseikkel aktívan bekapcsolódtak a beszélgetésbe.

Eszék belvárosában tett sétánk során felkerestük a várnegyedet, megtekintettük a város főterét, a barokk hangulatú utcákat, valamint a Ferences rendiek templomát és kolostorát. Különösen nagy érdeklődést váltott ki a bombatöltényekből és puskahüvelyekből készült Krisztus-kereszt, amely a háborúk pusztítására és a béke fontosságára emlékeztet. Megcsodáltuk továbbá a Szent Péter és Pál-plébániatemplomot, valamint Eszék további nevezetességeit. A városnézés során a tanulók számos történelmi és művészettörténeti ismerettel gazdagodtak.

A délután folyamán a Kopácsi-rét Nemzeti Parkba látogattunk. A látogatóközpont interaktív kiállítása és a természetfilmek segítségével megismerkedtünk Európa egyik legjelentősebb ártéri élőhelyének gazdag növény- és állatvilágával. A tanösvényen tett séta során a diákok testközelből figyelhették meg a különleges vizes élőhely természeti értékeit, így a program a környezettudatos szemlélet erősítését is szolgálta.

Utunk következő állomása a várbaróczi tájház volt, ahol a Baranya háromszögi magyarság hagyományos életmódjával, népi építészetével és használati tárgyaival ismerkedtünk meg. A tárlatvezetés során a tanulók képet kaptak arról, hogyan éltek elődeink ezen a vidéken, milyen mesterségeket űztek, és hogyan őrizték meg kulturális örökségüket.

A nap utolsó programjaként egy vörösmarti családi pincészetbe látogattunk. A korszerű feldolgozóüzemben megismerkedtünk a szőlőtermesztés és borkészítés folyamatával,

valamint betekintést nyertünk a borvidék hagyományaiba. A program során a helyi gazdálkodás és a táj kulturális értékei is közelebb kerültek a diákokhoz.

Az élményekben gazdag nap végén a szálláshelyre érkeztünk, ahol közösen összegeztük a nap tapasztalatait. A tanulók számos új történelmi, kulturális és természeti ismerettel gazdagodtak, miközben személyes élményeken keresztül erősödött nemzeti összetartozás-tudatuk, valamint nyitottságuk a határon túli magyarság értékei iránt. Az első nap programjai kiválóan szolgálták a Határtalanul program célkitűzéseit: a közösségépítést, a tapasztalati tanulást és a külföldi magyar közösségekkel való kapcsolat elmélyítését.

Beszámoló – 2. nap

Határtalanul kirándulásunk második napját korai reggelivel kezdtük, majd a reggeli órákban indultunk Horvátország fővárosába, Zágrábba. A nap célja az volt, hogy a tanulók megismerjék a város történelmi és kulturális örökségét, valamint felfedezzék azokat az emlékhelyeket, amelyek a magyar történelemhez és a horvát–magyar kapcsolatokhoz kötődnek.

Városnéző sétánkat a központi pályaudvar környékén kezdtük, amelyet a Magyar Államvasutak egykori főépítésze, Pfaff Ferenc tervezett. A séta során a diákok megfigyelhették Zágráb impozáns építészeti örökségét, miközben megismerkedtek a város fejlődésének történetével is. A pályaudvartól a belváros felé haladva megtekintettük Tomiszláv király lovassobrát, amely Horvátország egyik legismertebb történelmi emlékműve.

Utunk során felkerestük a magyar honfoglalás ezredik évfordulójára emelt pavilont, amely a magyar történelem egyik fontos emlékhelye a városban. A parkban tett séta során számos jelentős közéleti személyiség szobrával találkoztunk, többek között Zrínyi Miklós, Jurisics Miklós és Köröcsev Jodije alakjával. A diákok számára különösen érdekes volt annak megismerése, hogy a horvát és a magyar történelem számos ponton összekapcsolódik, és hogy több történelmi személyiség mindkét nemzet emlékezetében fontos szerepet tölt be.

A városnézés részeként megtekintettük a hangulatos zenepavilont és a híres meteorológiai órát is, amelyek Zágráb közkedvelt látványosságai közé tartoznak. Lehetőségünk nyílt arra is, hogy ellátogassunk a zágrábi Liszt Ferenc Intézetbe, ahol betekintést kaptunk az intézmény munkájába. A tanulók megismerkedtek azzal, hogyan népszerűsítik a magyar kultúrát, nyelvet és hagyományokat Horvátországban és a világ más országaiban. A találkozás segítette a diákokat abban, hogy jobban megértsék a kulturális diplomácia szerepét és a nemzeti identitás megőrzésének fontosságát.

Programunk egyik kiemelkedő állomása a zágrábi Kaptalandomb volt, ahol megtekintettük a monumentális székesegyházat. A templomban felkerestük a Szent István-kápolnát, ahol Szent László király koronázási palástjának másolatát is láthattuk. A székesegyház történetének megismerése során szó esett Erdődy Tamásról, valamint a Zrínyi család jelentős alakjairól is. A helyszín kiváló lehetőséget biztosított arra, hogy a tanulók a történelemórákon tanult személyeket és eseményeket valós környezetben idézzék fel.

A délután folyamán a Felsővárosba (Gradec) vezetett utunk. A történelmi városrészben megtekintettük a Jellasics teret és a Jellasics lovasszobrot, majd az óváros hangulatos utcáin sétáltunk tovább. Felkerestük a Szent Márk teret, ahol a híres Szent Márk-templom színes tetőcserepei különleges látványt nyújtottak. A templom tetején látható címerek Horvátország történelmi múltját idézik meg, így a helyszín egyszerre szolgált építészeti és történelmi ismeretek forrásául.

A városnézés során a tanulók számos új ismerettel gazdagodtak Zágráb történelméről, kulturális örökségéről és a magyar–horvát kapcsolatok múltjáról. A közös élmények hozzájárultak a csoport összetartásának erősítéséhez, miközben a diákok személyes tapasztalatokon keresztül szerezhettek ismereteket a határon túli magyarság kulturális jelenlétéről.

A tartalmas programokat követően a késő délutáni órákban érkeztünk vissza szálláshelyünkre. A nap végén közösen értékeltük a látottakat és hallottakat, a tanulók pedig élményekkel, új ismeretekkel és számos emlékekkel gazdagodva zárták a kirándulás második napját. A programok maradéktalanul hozzájárultak a Határtalanul pályázat céljainak megvalósításához, erősítve a nemzeti összetartozás érzését és a külhoni magyarság iránti nyitottságot.

Beszámoló – 3. nap

Határtalanul kirándulásunk harmadik napján az Adriai-tenger partvidékének magyar történelmi és kulturális emlékeit fedeztük fel. Programjaink során a tanulók megismerhették Fiume (Rijeka) és az Isztriai-félsziget jelentőségét a magyar történelemben, miközben a tengerpart természeti szépségei is maradandó élményt nyújtottak számukra.

A délelőtti első állomása a Fiume fölé magasodó Tersatto vára volt. A stratégiai jelentőségű erődítményből lenyűgöző panoráma tárult elénk a városra és a Kvarner-öbölre. A vár történetének megismerése során szó esett Laval Nugent grófról, aki az 1848–49-es szabadságharc eseményeiből is ismert történelmi személyiség, valamint arról is, hogy gyűjteménye révén a vár Horvátország első múzeumává vált. A tanulók érdeklődéssel keresték a Nugent család különleges címerállatát ábrázoló szobrokat, valamint a városban elhelyezett apró Kodolka-szobrokat.

Ezt követően felkerestük a híres tersattói Mária-kegyhelyet. A templom és kápolna megtekintése során külön figyelmet fordítottunk a magyar vonatkozásokra: a kápolna falain látható emléktáblák a Magyar Királyi Haditengerészet hajóinak – többek között a Szent István és a Viribus Unitis csatahajóknak – állítanak emléket. A helyszín kiváló alkalmat adott arra, hogy a diákok megismerkedjenek a magyar haditengerészet történetének kevésbé ismert fejezeteivel.

A kegyhelytől a történelmi zarándoklépcsőn ereszkedtünk le Fiume belvárosa felé. Városnéző sétánk során megtekintettük a Korzó hangulatos sétálóutcáját, az Óratornyot, a kikötőt és azokat az épületeket, amelyek a magyar közigazgatás idején épültek. Felkerestük a

Kormányzói Palotát, a Magyar Királyi Tengerészeti Hatóság egykori épületét, az Adria-palotát és az Adria Magyar Királyi Tengerhajózási Részvénytársaság székházát. A kikötőben különösen érdekes volt a magyar nyelvű feliratok és emléktáblák felfedezése, amelyek kézzelfogható bizonyítékai a város magyar múltjának.

Sétánk során megálltunk a Baross Gábor-emléktáblánál és Jókai Mór emléktáblájánál, majd megtekintettük a római időkből fennmaradt Öreg kaput. Felkerestük a Szent Víd-templomot is, amely Fiume egyik legfontosabb műemléke. A tanulók megtudhatták, hogy itt kötött házasságot Feszty Árpád festőművész, valamint azt is, hogy a templom hosszú időn át Horvátország egyik legismertebb jelképe volt. A városnézés során lehetőség nyílt a Baross Gábor Magyar Kultúrkör székházának megtekintésére is, ahol ismét szembesülhettünk azzal, hogy a magyar közösség ma is aktívan ápolja kulturális örökségét.

A délutáni órákban Abbáziába (Opatija) utaztunk, amely egykor a Monarchia egyik legelőkelőbb üdülővárosa volt. Sétánk során megismerkedtünk azokkal a villákkal, amelyek számos magyar nemesi családhoz kötődtek. A tengerparti sétányon haladva felkerestük a Hotel Palace Bellevue épületét, ahol Markuszovszky Lajos, az 1848–49-es szabadságharc híres tábori főorvosa élete utolsó éveit töltötte. Megálltunk a Jannette-villánál is, ahol Móra Ferenc emléktáblája őrzi az író emlékét és azt a helyet, ahol az **Ének a búzamezőkről** című regényét befejezte.

Kirándulásunk utolsó állomása Lovran történelmi óvárosa volt. A római kori eredetű település szűk, kanyargós utcái és hangulatos terei különleges adriai atmoszférát teremtettek. A városnézés során felkerestük azt a villát is, ahol Feszty Árpád életének utolsó időszakát töltötte. A diákok számára különösen érdekes volt megtapasztalni, hogy a magyar történelem és kultúra emlékei milyen sok helyen jelen vannak az Adria partvidékén.

A nap egyik legemlékezetesebb programja az Omišaljból induló panorámás hajókirándulás volt. A közel másfél órás hajóút során megcsodálhattuk a Krk-szigetet a szárazfölddel összekötő hidat, Kraljevica városát, a Zrínyi–Frangepán-kastély panorámáját, valamint az Omišalj-öböl lenyűgöző látképét. A tenger közelsége, a hajózás élménye és az Adria különleges hangulata maradandó emléket jelentett a tanulók számára. A program kiváló lehetőséget biztosított arra is, hogy a természet szépségeit és a történelmi emlékhelyeket egyszerre fedezzék fel.

Az élményekben rendkívül gazdag nap végére a tanulók nemcsak új történelmi és kulturális ismeretekkel gazdagodtak, hanem személyesen is megtapasztalhatták, milyen mély nyomot hagyott a magyar történelem az Adria térségében. A közös programok tovább erősítették az osztályközösséget, fejlesztették a tanulók történelmi szemléletét és hozzájárultak a nemzeti összetartozás érzésének elmélyítéséhez, amely a Határtalanul program egyik legfontosabb célkitűzése.

Beszámoló – 4. nap

Határtalanul kirándulásunk negyedik, egyben hazautazási napján Horvátország északi részének két jelentős történelmi városát, Varasdöt (Varaždin) és Csáktornyát (Čakovec) kerestük fel. Programunk középpontjában ismét a magyar történelem kiemelkedő személyiségei, a Zrínyi család öröksége, valamint a horvát–magyar történelmi kapcsolatok álltak.

A reggeli órákban, a szállás elhagyása előtt még lehetőség nyílt egy rövid sétára az Adria partján. A nyugodt tengerparti környezet méltó lezárása volt az előző napok élményeinek, a tanulók pedig közösen felidéztek a kirándulás legemlékezetesebb pillanatait.

Dél előtt Varasdra érkeztünk, amely csaknem egy évtizeden át Horvátország fővárosa volt, és napjainkban is az ország egyik legszebb történelmi városaként tartják számon. Városnéző sétánk során elsőként felkerestük az Erdődy–Zrínyi várkastélyt, amely évszázadokon át meghatározó szerepet játszott a térség történetében. Az épület történetének megismerése során a diákok képet kaptak a Zrínyi és az Erdődy család jelentőségéről, valamint arról, milyen fontos szerepet tölthettek be a magyar és horvát történelem alakulásában.

Sétánkat Európa egyik legszebben megőrzött barokk belvárosában folytattuk. Megtekintettük a történelmi főteret, a Megyeházát, a Draskovich-palotát és a monumentális székesegyházat. A város különleges hangulatát a gondosan felújított barokk épületek, hangulatos utcák és terek tették felejthetetlenné. A tanulók nagy érdeklődéssel hallgatták, hogy Varasd belvárosa több mint másfél évszázadon keresztül szinte változatlan formában őrizte meg történelmi arculatát, amely európai viszonylatban is egyedülálló értéket képvisel.

Programunk során felkerestük a ferences templomot is, ahol megtekintettük az Árpád-házi szentek – Szent István, Szent Imre és Szent László – oltárszobrait. A templom művészeti értékeinek bemutatása mellett szó esett a magyar keresztény államiság kialakulásáról és az Árpád-ház történelmi jelentőségéről. A városban megálltunk az első világháborúban elesett magyar katonák emlékművénél is, amely méltó alkalmat adott a közös tiszteletadásra és a történelmi emlékezet fontosságának hangsúlyozására.

A délután folyamán Csáktornyára látogattunk, ahol a Zrínyi család örökségének legfontosabb emlékhelyeit kerestük fel. Városi sétánk során felidézttük a Zrínyiek történetét, különös tekintettel Zrínyi Miklósról, a hadvezérre, költőre és államférfira. A vár előtt álló obeliszknél megemlékeztünk Zrínyi Miklós tragikus vadászbalesetéről, majd a vár bejáratánál található „Zrínyi Péter búcsúja” című emlékmű segítségével felidézttük a Wesselényi-féle összeesküvés eseményeit és Zrínyi Péter, valamint Frangepán Ferenc mártírhalálát.

Sétánk során érintettük a Zrínyi család egykori lakóhelyét, valamint a Subics család emléktábláját is, amely a család horvát eredetére emlékeztet. Megtekintettük Szent Jeromos szobrát, Zrínyi Miklós egész alakos szobrát, a honvédő háborúk áldozatainak emlékművét, valamint a város központjában álló Zrínyi-emlékoszlopot. Ezek a helyszínek kiváló lehetőséget biztosítottak arra, hogy a tanulók elmélyítsék a történelemórán megszerzett ismereteiket, és személyes élményeken keresztül találkozzanak a magyar múlt kiemelkedő alakjaival.

A nap során több alkalommal beszélgettünk a Zrínyi család történelmi szerepéről, a magyar és horvát nép évszázados együttéléséről, valamint arról, hogy a közös történelmi örökség milyen fontos szerepet játszik napjainkban is a két nemzet kapcsolatában. A diákok aktívan bekapcsolódtak a helyszíni ismertetésekbe, kérdéseikkel és megfigyeléseikkel bizonyították, hogy a kirándulás során szerzett ismeretek valódi tudássá és élménnyé váltak számukra.

A hazautazás során közösen összegeztük a négy nap legfontosabb tapasztalatait. A tanulók történelmi, földrajzi, kulturális és természeti ismeretei jelentősen bővültek, miközben személyes élményeken keresztül ismerkedhettek meg a külhoni magyar közösségek életével és a Kárpát-medence közös kulturális örökségével. A közösen átélt programok erősítették az osztályközösséget, fejlesztették az együttműködési készséget és elmélyítették a nemzeti összetartozás érzését.

Kirándulásunk a késő esti órákban ért véget, amikor élményekkel, új barátságokkal és számos maradandó emlékekkel gazdagodva érkeztünk haza. A Határtalanul program valamennyi célkitűzése megvalósult: a tanulók közvetlen tapasztalatokat szereztek a határon túli magyarság történelméről és jelenéről, miközben a személyes élmények révén erősödött bennük a magyarsághoz való kötődés és a közös kulturális örökség iránti felelősségérzet.

5. nap Trianon – feldolgozó foglalkozás

A horvátországi tanulmányi kirándulást követően értékelő foglalkozást tartottunk a programban részt vevő hetedik évfolyamos tanulók számára. Az óra célja az volt, hogy a diákok rendszerezzék a kirándulás során szerzett ismereteiket, felidézzék élményeiket, valamint tudatosítsák magukban a program legfontosabb pedagógiai és közösségi tanulságait.

A foglalkozás első részében közös beszélgetés keretében elevenítettük fel a kirándulás állomásait. A tanulók időrendi sorrendben idézték fel az út eseményeit, a meglátogatott településeket és a legemlékezetesebb helyszíneket. A beszámolók alapján különösen nagy hatást gyakorolt rájuk a Kopácsi-rét természeti világa, Fiume történelmi belvárosa és tengerpartja, valamint a várdaróci találkozás a helyi magyar közösség képviselőjével. A diákok örömmel osztották meg egymással személyes élményeiket, fényképeiket és benyomásaikat.

Az értékelő óra során visszatértünk az előkészítő foglalkozáson feldolgozott témákhoz is. A tanulók összevetették előzetes ismereteiket a kirándulás során szerzett tapasztalatokkal, és megfogalmazták, hogy mely helyszínek vagy történetek jelentettek számukra új ismeretet. Kiemelt figyelmet fordítottunk a horvátországi magyar közösségek helyzetére, identitásőrző munkájára és kulturális értékeire. A diákok elmondták, hogy a személyes találkozások révén sokkal közelebb kerültek a külhoni magyarság mindennapjainak megértéséhez, mint azt korábban tankönyvi ismeretek alapján elképzeltek.

Közösen áttekintettük a kirándulás során felkeresett történelmi emlékhelyeket és azok jelentőségét. A tanulók felidéztek a Zrínyi családhoz kapcsolódó helyszíneket, Fiume magyar történelmi szerepét, valamint a magyar–horvát kapcsolatok fontos emlékeit. Az óra során többen hangsúlyozták, hogy a történelemórákon tanult események és személyek sokkal élményszerűbbé váltak számukra azáltal, hogy az emlékhelyeket személyesen is felkereshették.

Az értékelő foglalkozás részeként a tanulók csoportmunkában összegyűjtötték a kirándulás legfontosabb tanulságait. Megfogalmazták, hogy a program hozzájárult a nemzeti összetartozás érzésének erősödéséhez, a történelmi múlt jobb megértéséhez, valamint a határon túli magyar közösségek iránti érdeklődés és empátia kialakulásához. Többen kiemelték, hogy a kirándulás során szerzett élmények segítettek megérteni, mit jelent magyarnak lenni a mai országhatárokon kívül.

A foglalkozás során szó esett a közösségi élményekről is. A tanulók hangsúlyozták, hogy a közös utazás erősítette az osztályközösséget, fejlesztette együttműködési készségüket, valamint új barátságok és kapcsolatok kialakulását is elősegítette. A közösen átélt élmények hosszú távon is meghatározó emlékként maradnak meg számukra.

Az óra végén a diákok rövid reflexiókban fogalmazták meg, milyen útravalót adott számukra a Határtalanul! program. Válaszaikban gyakran megjelent a nyitottság, a kulturális sokszínűség tisztelete, a magyarsághoz való tartozás élménye, valamint a történelmi és kulturális örökség megőrzésének fontossága. Többen jelezték, hogy a jövőben szívesen vennének részt hasonló programokon, és szeretnék tovább bővíteni ismereteiket a határon túli magyar közösségekről.

Az értékelő foglalkozás elérte célját: lehetőséget biztosított a tanulók számára a megszerzett ismeretek rendszerezésére, az élmények tudatos feldolgozására és a kirándulás pedagógiai

üzenetének megerősítésére. A tanulói visszajelzések egyértelműen igazolták, hogy a Határtalanul! program jelentős mértékben hozzájárult nemzeti identitásuk erősítéséhez, történelmi és kulturális ismereteik bővítéséhez, valamint közösségi élményeik gazdagításához.

